

บทที่ 1

อักษรภาษาบาลี

(Pali alphabet)

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากเรียนบทนี้แล้ว นักศึกษาสามารถปฏิบัติได้ดังนี้

1. อธิบายความหมายของอักษร อักษรบาลี การศึกษาภาษาบาลีด้วยอักษรต่าง ๆ ได้
2. เขียนหรือบอกสระบาลี ชนิดของสระ การออกเสียง และฐานเกิดของสระได้
3. อธิบายพยัญชนะบาลี พยัญชนะวรรคและพยัญชนะอวรรค หรือเศษวรรคได้
4. อธิบายฐานกรณ์ที่เกิดที่ทำให้เสียงของพยัญชนะได้
5. อธิบายการออกเสียงต่าง ๆ ของพยัญชนะได้
6. บอกหรือเขียนพยัญชนะเดี่ยว พยัญชนะคู่ของบาลีได้
7. อธิบายเครื่องหมายที่ใช้ในภาษาบาลีได้
8. เขียนอักษรบาลีด้วยอักษรโรมันได้

รายละเอียดของเนื้อหา

1. อักษรภาษาบาลี

คำว่า อักษร เป็นคำภาษาสันสกฤต ภาษาบาลีใช้คำว่า อักขระ อักษร หมายถึงเสียงและตัวหนังสือ โดยเนื้อความเป็นอันเดียวกัน¹ ภาษาบาลีไม่มีตัวหนังสือ มีแต่เสียง การศึกษาภาษาบาลีใช้ตัวหนังสือของประเทศนั้น ๆ เช่น ประเทศไทย ใช้ตัวหนังสือไทย ประเทศพม่าใช้ตัวหนังสือพม่า ประเทศลาวใช้ตัวหนังสือลาว ประเทศเขมรใช้ตัวหนังสือเขมร ประเทศศรีลังกาใช้ตัวหนังสือสิงหล ประเทศอินเดียใช้ตัวหนังสือฮินดี ในยุโรปใช้อักษรโรมัน

อักษรในภาษาบาลีมี 41 เสียง ดังนี้

สระ 8 เสียง คือ อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ

พยัญชนะ 33 เสียง คือ ก ข ค ฆ ง, จ ฉ ช ฌ ญ, ฎ ฐ ท ฒ ณ, ต ถ ท ธ น, ป ผ พ ภ ม, ย
ร ล ว ส ห ฬ ๐ (อัง)

1.1 สระ (Vowel)

สระบาลีมี 8 เสียงคือ อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ ที่ชื่อว่าสระ เพราะออกเสียงได้ตามลำพังตนเอง และทำพยัญชนะให้ออกเสียงได้ สระ 8 เสียงนี้ชื่อว่า นิสสัย เพราะเป็นที่อาศัยพยัญชนะ พยัญชนะต้องอาศัยสระจึงจะออกเสียงได้

สระแบ่งออกเป็น 2 ชนิดตามรูปลักษณะมีดังนี้

1. สระเดี่ยว หมายถึงสระที่มีฐานเกิดอันเดียว ได้แก่

อ อา มีฐานเกิดที่คอ

อิ อี มีฐานเกิดที่เพดาน

อุ อู มีฐานเกิดที่ริมฝีปาก

2. สระผสม หมายถึงสระที่มีฐานเกิดสองฐาน เป็นการผสมสระเดี่ยวสองเสียงเข้าเป็นเสียงเดียวกัน ได้แก่

เอ - (อ + อิ) มีฐานเกิดคอและเพดาน

โอ - (อ + อุ) มีฐานเกิดคอและริมฝีปาก

สระบาลีแบ่งออกเป็น 2 ชนิดตามลักษณะการออกเสียง ดังนี้

1. รัสสระ ได้แก่สระที่ออกเสียงสั้น มี 3 เสียงคือ อ อิ อุ เช่นคำว่า

นร มุนิ ครุ เป็นต้น

¹สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, บาลีไวยากรณ์ : อักษรวิธภาคที่ 1 (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2530), หน้า 6.

2. **ทิมสระ** ได้แก่สระที่ออกเสียงยาว มี 3 เสียงคือ อา อี อุ

เช่นคำว่า ภรียา สามิ วฐุ เมรย โอรส เป็นต้น

สำหรับสระ เอ โอ นั้น มีหลักการออกเสียง ดังนี้

เอ โอ มาในคำไม่มีตัวสะกด ออกเสียงยาว เช่น เวร โลก เป็นต้น

เอ โอ มาในคำมีตัวสะกด ให้ออกเสียงสั้น เช่น เมตตา ให้ออกเสียงเป็น เม็ด-ตา
ตัวสะกดในที่นี้คือ ตฺ โสตถิ ให้ออกเสียงเป็น โสิด-ถิ ตัวสะกดคือ ตฺ เป็นต้น

อนึ่ง สระบาลีสั้นแบ่งออกเป็น 2 ชนิดตามลักษณะการออกเสียงมีดังนี้

1. **ครุสระ** ได้แก่สระที่มีเสียงหนัก หมายความว่าสระที่เป็นที่พะลั่นและสระที่เป็นรัสสระ มีพยัญชนะตัวสะกดอยู่ด้วยและมีนิคคหิตอยู่ที่พยางค์ท้าย ลักษณะอย่างนี้ให้ออกเสียงเป็นเสียงหนัก เช่น ฎปาโล เอสี มนุสสิโนโท โกเสยฺย เป็นต้น

2. **ลหุสระ** ได้แก่สระที่มีเสียงเบา หมายถึงสระที่เป็นรัสสระล้วนไม่มีตัวสะกดและมีนิคคหิตอยู่ที่พยางค์ท้าย เช่น ปติ มุณี เป็นต้น

สระ 8 เสียงนั้นจัดเป็นคู่ได้ 3 คู่คือ

อ อา เรียกว่า อ วรรณะ

อ อี เรียกว่า อี วรรณะ

อ อุ เรียกว่า อุ วรรณะ

ส่วน เอ โอ จัดเป็นพวก (คู่) เดียวกันไม่ได้ เพราะเป็นสระผสม ที่จัดเป็นคู่กันเพื่อประโยชน์ ส่วน เอ โอ จัดเป็นพวก (คู่) เดียวกันไม่ได้ เพราะเป็นสระผสม ที่จัดเป็นคู่กันเพื่อประโยชน์ในการเพิ่มเสียงทางด้านไวยากรณ์

1.2 พยัญชนะ (Consonant)

อักษรบาลีที่จัดเป็นพยัญชนะมี 33 เสียงมี ก เป็นต้นและมี ๐ นิคคหิตเป็นที่สุด พยัญชนะ 33 เสียงนี้เรียกว่า **นิสสิต** แปลว่าอาศัยสระจึงออกเสียงได้ พยัญชนะทุกตัวต้องอาศัยสระจึงออกเสียงได้และมีเนื้อความปรากฏ^๒ พยัญชนะที่ไม่อาศัยสระออกเสียงไม่ได้ท่านเรียกว่า **มุกพยัญชนะ (Mutes)** พยัญชนะและสระ จึงต้องอาศัยกันและกัน คำจึงประกอบด้วยพยัญชนะและสระ คำที่ประกอบด้วยสระและพยัญชนะจึงเป็นคำที่มีเสียงและความหมายเป็นคำสมบูรณ์

พยัญชนะ 33 เสียงแบ่งเป็นพวกคือ พยัญชนะวรรค (Grouped) และอวรรค (Non-grouped³)

^๒สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เล่มเดียวกัน, หน้า 7.

³A.P. Buddhadata Thera, *The New Pali Course Part II* (Colombo : Apothecaries Co., Ltd. 1962), p.1.

พยัญชนะวรรค (Grouped) หมายถึงพยัญชนะที่มีฐานเกิดเดียวกัน มี 5 วรรค วรรคละ 5 เสียง ดังนี้

ก ช ค ฆ ง เรียกว่า ก วรรค

จ ฉ ช ฌ ญ เรียกว่า จ วรรค

ฎ ฐ ท ฒ ณ เรียกว่า ฎ วรรค

ด ถ ท ธ น เรียกว่า ด วรรค

ป ผ พ ภ ม เรียกว่า ป วรรค

พยัญชนะอวรรค หมายถึงพยัญชนะที่จัดเป็นพวกเดียวกันตามฐานที่เกิดไม่ได้ มี 8 ตัว คือ ย ร ล ว ส ห ฬ ๐ (อังก)

พยัญชนะ ๐ (อังก) เรียกว่านิคคหิต แปลว่ากตสระ กล่าวคือเวลาออกเสียงไม่อำปากเกินกว่าปกติเหมือนออกเสียงที่ขสระ (สระเสียงยาว)

พยัญชนะนิคคหิตนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อนุสาร แปลว่า ไปตามสระ คือพยัญชนะตัวนี้ ต้องไปตามหลังสระ อ อิ อุ เสมอ เช่น อหิ นิลิ ๐ เหตุ เป็นต้น

2. การออกเสียงอักษร

2.1 สระบาลี สระบาลี 8 เสียง มีการออกเสียง ดังนี้

2.1.1 ออกเสียงสั้น (รัสสระ) ได้แก่ อ อิ อุ เช่น นร มณี ธนุ เป็นต้น

2.1.2 ออกเสียงยาว (ทิมสระ) ได้แก่ อา อี อู เช่น นาวา นารี วฐุ เป็นต้น

สำหรับ เอ โอ ออกเสียงได้ทั้งเสียงสั้นและเสียงยาว ออกเสียงสั้นในคำที่มีตัวสะกด เช่น เมตตา ออกเสียงเป็น เม็ด-ตา โยตต์ ออกเสียงเป็น โย็ด-ตัง ออกเสียงยาวในคำไม่มีตัวสะกด เช่น เวร ออกเสียงว่า เว-ระ โรค ออกเสียงว่า โร-คะ เป็นต้น

2.1.3 ออกเสียงหนัก (ครุสระ) ได้แก่สระที่เป็นที่ฆะล้วนและสระที่เป็นรัสสระมีพยัญชนะตัวสะกดและมีนิคคหิตอยู่ท้ายคำ เช่น ฎปาโล เอสี มนุสสินโท โกเสยย์ เป็นต้น

2.1.4 ออกเสียงเบา (ลหุสระ) ได้แก่สระที่เป็นรัสสระล้วน ไม่มีตัวสะกด และมีนิคคหิตอยู่ท้ายคำ เช่น ปติ ๐ มุณี ๐ เป็นต้น

2.2 พยัญชนะบาลี พยัญชนะบาลีมี 33 เสียง แบ่งเป็น 5 วรรค ๆ ละ 5 เสียง รวม 25 เสียง ที่เหลือ 8 เสียง จัดเป็นพยัญชนะอวรรค พยัญชนะ 33 เสียง มีการออกเสียงโดยจัดเป็นแถวดังนี้

อโฆษะ (ไม่ก้อง)		โฆษะ (ก้อง)		
ลิลิต (เบา)	ธนิต (หนัก)	ลิลิต (เบา)	ธนิต (หนัก)	อนุนาสิก (ขึ้นจมูก)
แถวที่ 1	แถวที่ 2	แถวที่ 3	แถวที่ 4	แถวที่ 5
ก	ข	ค	ฌ	ง
จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
ฎ	ฐ	ท	ฒ	ณ
ด	ถ	ท	ธ	น
ป	ผ	พ	ภ	ม
ส	ห	ย ร ล พ ว		๐ (อँग)

พยัญชนะอโฆษะ คือพยัญชนะออกเสียงไม่ก้อง ได้แก่พยัญชนะวรรคแถวที่ 1-2 คือ ก ข, จ ฉ, ฎ ฐ, ด ถ, ป ผ, และ ส ในอวรรค พยัญชนะอโฆษะมีการออกเสียงแบ่งเป็น 2 ชนิดคือ พยัญชนะอโฆษะ ลิลิต (เสียงไม่ก้อง เบา) ได้แก่พยัญชนะวรรคแถวที่ 1 ในอวรรคคือ ก, จ, ฎ, ด, ป และพยัญชนะอโฆษะ ธนิต (เสียงไม่ก้อง หนัก) ได้แก่พยัญชนะวรรคแถวที่ 2 ในอวรรคคือ ข ฉ ฐ ถ ผ และ ห ในอวรรค

พยัญชนะโฆษะ คือพยัญชนะที่ออกเสียงก้อง ได้แก่พยัญชนะแถวที่ 3, 4, 5 ในอวรรค ได้แก่ ค ฌ ง, ช ฌ ญ, ท ฒ ณ, ท ธ น, พ ภ ม, และ ย ร ล พ ว ในอวรรค พยัญชนะโฆษะมีการออกเสียงแบ่งออกเป็น 3 ชนิดคือ พยัญชนะโฆษะ ลิลิต (เสียงก้อง เบา) ได้แก่พยัญชนะแถวที่ 3 ในอวรรคคือ ค ช ท ท พ และ ย ร ล พ ว พยัญชนะโฆษะ ธนิต (เสียงก้อง หนัก) ได้แก่พยัญชนะวรรคแถวที่ 4 ในอวรรคคือ ฌ ณ ฒ ธ ภ และพยัญชนะโฆษะ อนุนาสิก (เสียงก้อง ขึ้นจมูก) ได้แก่พยัญชนะวรรคแถวที่ 5 ในอวรรคคือ ง ญ ณ น ม

นิคคหิต (°) ภาษาบาลีจัดไว้ในระบบเสียงพยัญชนะ เพราะฉะนั้นจึงออกเสียงเป็นเสียงก้องขึ้นจมูก มีพยัญชนะ ง เป็นตัวสะกด เช่น ธนํ ออกเสียงเป็น ทะ-นัง เป็นต้น

3. ฐานกรณ์ของอักษร

3.1 **ฐาน** คือที่ตั้งที่เกิดของอักษร มี 5 ฐานคือ คอ, เพดาน, ยอดเพดาน, ฟัน, ริมฝีปาก เรียกเป็นบาลีว่า กัณฐุชะ, ตาลุชะ, มุทธชะ, ทันตชะ, โฏฐุชะ บางตำราจัดเป็น 6 ฐานโดยจัดพยัญชนะนิคคหิต ° (อँग) ไปออกเสียงที่จมูก (อนุนาสิก)⁴

⁴สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เล่มเดิม, หน้า 9.

อักษรบาฬี 41 ตัว มีฐานเกิดดังนี้

- อ อา ก ข ค ฆ ง ท 8 ตัวนี้เกิดที่คอ เรียกว่า กัณฐุชะ
 - อิ อี จ ฉ ช ฌ ญ ย 8 ตัวนี้เกิดที่เพดาน เรียกว่าตาลุชะ
 - ฎ ฐ ท ฒ ณ ร ฬ 7 ตัวนี้เกิดที่ยอดเพดานเรียกว่ามุตุชะ
 - ด ถ ท ธ น ล ส 7 ตัวนี้เกิดที่ฟัน เรียกว่าทันตชะ
 - อุ อู ป ฝ พ ภ ม ว 8 ตัวนี้เกิดที่ริมฝีปาก เรียกว่าโอฏฐุชะ
- สำหรับนิคคหิต ° (อัง) มีฐานเกิดที่จมูก เรียกว่า นาสิกฏฐานชะ

สำหรับเอ มีฐานเกิดสองฐานคือคอและเพดาน เรียกว่า กัณฐุตาลุชะ เพราะเป็นสระผสมระหว่างสระเดี่ยวสองตัวคือ อ ผสมกับ อิ โอ มีฐานเกิดสองฐานคือ คอและริมฝีปาก เรียกว่า กัณฐุฏฐุชะ เพราะเป็นสระผสมระหว่างสระเดี่ยวสองตัวคือ อ ผสม อุ

3.2 กรณ คือที่ทำอักษร มี 4 อย่างคือ ท่ามกลางลิ้น, ถัดปลายลิ้นเข้ามา, ปลายลิ้น และฐานของตน เรียกเป็นบาลีว่า ชิวหามชฺฌ, ชิวโหปคค, ชิวหคค, สกฏฐาน

3.2.1 ท่ามกลางลิ้น เป็นกรณของอักษรที่มีฐานเกิดที่เพดาน (तालुचः) ได้แก่ อิ อี จ ฉ ช ฌ ญ ย

3.2.2 ถัดปลายลิ้นเข้ามา เป็นกรณของอักษรที่มีฐานเกิดที่ยอดเพดาน (मुतुचः) ได้แก่ ฎ ฐ ท ฒ ณ ร ฬ

3.2.3 ปลายลิ้น เป็นกรณของอักษรที่มีฐานเกิดที่ฟัน ได้แก่ ด ถ ท ธ น ล ส

3.2.4 ฐานของตน เป็นกรณของอักษรที่เหลือคือฐานคอและริมฝีปาก ได้แก่ อ อาก ข ค ฆ ง ท อุ อู ป ฝ พ ภ ม รวมทั้ง โอ และนิคคหิต ° (อัง) ส่วน เอเป็นกรณของคอและเพดาน

4. การเขียนและการออกเสียงคำบาฬี

พยัญชนะบาลีเมื่อนำมาใช้เป็นศัพท์หรือคำ มีการใช้พยัญชนะอยู่ 2 ชนิดคือ

4.1 พยัญชนะเดี่ยว หมายถึงคำที่มีพยัญชนะเดี่ยวอยู่ที่พยางค์ต้น กลาง หรือท้ายคำ พยัญชนะเดี่ยว ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้น เป็นตัวสะกดไม่ได้ ยกเว้นนิคคหิต ° (อัง) พยัญชนะเดี่ยวเวลาออกเสียงจะต้องมีเสียงสระกำกับพยัญชนะทุกตัว สระ อ เวลาเขียนด้วยอักษรไทย ไม่มีรูปสระ อ ที่ตัวพยัญชนะเดี่ยว แต่เวลาออกเสียงต้องออกเสียงสระ อ เวลาเขียนด้วยอักษรโรมัน จะมีรูปสระ a ท้ายพยัญชนะเดี่ยวนั้น ๆ เช่น นร-nara อ่านว่า นะ-ระ (คน) ธน dhana อ่านว่า ทะ-นะ (ทรัพย์) ผล -phala อ่านว่า ผะ-ละ (ผลไม้) คำที่ใช้พยัญชนะเดี่ยวที่มีเสียงสระอื่น ๆ มีดังนี้

เสียง อา เช่น นาวา-nāvā อ่านว่า นา-วา (เรือ) มาลา-mālā อ่านว่า มา-ลา (ดอกไม้) ตารา-tārā อ่านว่า ตา-รา (ดวงดาว) เป็นต้น

เสียง อี เช่น วิธึ-vidhi อ่านว่า วิ-ทึ (วิธึ) นิธึ-nidhi อ่านว่า นิ-ทึ แปลว่า ทรัพย์ที่เก็บหรือ
ซ่อนเอาไว้ มิติ-miti อ่านว่า มิ-ติ แปลว่า การวัด เป็นต้น

เสียง อี เช่น มาลี-mālī อ่านว่า มา-ลี แปลว่าคนทำดอกไม้ สามึ-sāmī อ่านว่า สา-มึ
แปลว่า ผัว เป็นต้น

เสียง อุ เช่น ครุ-garu อ่านว่า คะ-รุ แปลว่าครุ ปสุ-pasu อ่านว่า ปะ-สุ แปลว่าสัตว์เลี้ยง
 เป็นต้น

เสียง อุ เช่น วิฑู-vidū อ่านว่า วิ-ดู หรือ วิ-ฑู แปลว่าคนฉลาด วฑู-vadhū อ่านว่า วะ-ฑู
แปลว่าหญิงสาว เป็นต้น

เสียง เอ เช่น เวร-vera อ่านว่า เว-ระ (เวร) เมรย-meraya อ่านว่า เม-ระ-ยะ (เมรีย)
 เป็นต้น

เสียง โอ เช่น โลก-loka อ่านว่า โล-กะ (โลก) โจร -cora อ่านว่า โจ-ระ (โจร) เป็นต้น
ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างคำที่ใช้พยัญชนะเดี่ยว

อาจรีย (อาจารย์) กุมาร (เด็กชาย) ชน (ชน) พุต (บุตร) นร (คน) โลก (โลก) วานร (ลิง)
สกุณ (นก) สหาย (เพื่อน) วิธึ (วิธึ) สมาธิ (สมาธิ) อริ (ข้าศึก) มุณี (ผู้รู้) โภคี (คนมีโภคะ) สุขี (คนมี
ความสุข) ปสุ (สัตว์เลี้ยง) เหตุ (เหตุ) ริปู (ข้าศึก) กุมารี (เด็กหญิง) ภริยา (เมีย) ภาสา (ภาษา)
รติ (ความยินดี) มติ (ความรู้) นารี (หญิง) ปฐวี (แผ่นดิน) วฑู (หญิงสาว) กุล (ตระกูล) กมล (ดอกบัว)
ธน (ทรัพย์) พล (กำลัง) วารี (น้ำ) ธนุ (ธนู) आयु (อายุ) วตฤ (วัตถุ-พัสดุ) เป็นต้น

4.2 พยัญชนะคู่ บาลีเรียกว่าพยัญชนะซ้อนหรือพยัญชนะสังโยค หมายถึงคำบาลีที่มี
พยัญชนะตัวที่ 2 และ 3 มาด้วยกันโดยมีฐานเกิดเดียวกันและออกเสียงเดียวกัน คือเป็นอโฆษะหรือ
โฆษะด้วยกัน พยัญชนะตัวที่ 2 ทำหน้าที่เป็นตัวสะกด เวลาเขียนด้วยอักษรไทยมีจุด (.) อยู่ใต้พยัญชนะ
พยัญชนะตัวที่ 3 เป็นตัวตาม อ่านออกเสียงสระ ส่วนพยัญชนะตัวแรกในคำจัดเป็นพยัญชนะเดี่ยว
เช่น สตต-satta อ่านว่า สัต-ตะ แปลว่า สัตว์ พยัญชนะตัวแรกคือ ส เป็นพยัญชนะเดี่ยว ส่วน ตต
เป็นพยัญชนะคู่ ต เป็นพยัญชนะคู่ตัวแรก ทำหน้าที่เป็นตัวสะกด ไม่ออกเสียง เวลาเขียนด้วยอักษร
ไทยมีจุด (.) พยัญชนะคู่ตัวที่สองเป็นตัวตามให้ออกเสียง พยัญชนะคู่ตัวแรกเวลาเขียนด้วยอักษร
โรมันไม่มีสระที่พยัญชนะคู่ตัวแรกนั้น พยัญชนะคู่บาลี ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดและตัวตามเท่านั้น
เป็นพยัญชนะต้นของคำไม่ได้

คำที่มีพยัญชนะคู่อื่น ๆ เช่น สจจ-sacca อ่านว่า สัต-จะ (ความจริง) อตต-atta อ่านว่า
อัต-ตะ (ตัวตน) ทุกข-dukkha อ่านว่า คุก หรือ ทุก-ขะ (ความทุกข์) อกฺขร-akkhara อ่านว่า
อัก-ชะ-ระ (อักษร) วฏฺฐ-vatta อ่านว่า วัด-ตะ (การหมุนไป) อตฺถ-attha อ่านว่า อัต-ตะ

2. พยัญชนะ 33 เสียง

อักษรไทย

ก ข ค ฆ ง

จ ฉ ช ฌ ญ

ฎ ฏ ท ฒ ณ

ด ถ ท ธ น

ป ผ พ ภ ม

ย ร ล ว ส ห ฬ ° (อัง)

อักษรโรมัน

k kh g gh ṅ

c ch j jh ṅ

ṭ ṭh ḍ ḍh ṇ

t th d dh n

p ph b bh m

y r l v s h ṣ ṅ

คำบาลีเมื่อนำไปเขียนด้วยอักษรโรมัน สามารถนำไปเขียนได้ทุกชนิดคำ ดังนี้

1. พยัญชนะเดี่ยว คำบาลีที่เป็นพยัญชนะเดี่ยวเขียนด้วยอักษรไทยและโรมัน เช่น

อาจารย์ - acāriya

รณ - gaṇa

ชน - jana

ทูต - dūta

นร - nara

โลก - loka

สหาย - sahāya

มุณี - muni

สามี - sāmī

โภคี - bhogī

สุขี - sukhi

ริปู - ripu

อภิภู - abhibhū

ภริยา - bhariyā

สาลา - sālā

รติ - rati

ธานี - dhānī

กุล - kula

กมล - kamala

กุมาร - kumāra

โจร - cora

ตุรค - turaga

ธช - dhaja

ภว - bhava

วานร - vānara

อริ - ari

มณี - maṇi

นารี - nārī

ภาณี - bhānī

ครุ - garu

ปสุ - pasu

อาภา - ābhā

ภาษา - bhasa

มตี - mati

กุมารี - kumārī

ปฐวี - pathavī

อุทก - udaka

อายุ - āyu

เป็นต้น

2. พยัญชนะคู่ (พยัญชนะซ้อน) คำบาลีที่มีพยัญชนะคู่เขียนดังนี้

สกก - sakka	สจจ - sacca
ทุกข - dukkha	อดต - atta
สตต - satta	วฏฏ - vatta
กปป - kappa	บุป্প - puppha
อคค - agga	มชช - majja
วชฌ - vajjha	วฑฒ - vaddha
สทท - sadda	สทฐ - saddha
ลหธิ - laddhi	สพพ - sabba
ปญญา - paññā	ปุญญ - puñña
พุทธ - buddha	ธมม - dhamma
สงฆ - sangha	มนุษ - manussa
ปุคคล - puggala	วสส - vassa
สมผัส - samphassa	อณญ - añña

เป็นต้น

หมายเหตุ การเขียนคำบาลีที่เป็นพยัญชนะเดี่ยว พยัญชนะคู่ ด้วยอักษรโรมันให้ดูคำอธิบาย
ในข้อ 4 ว่าด้วยการเขียนและการอ่านคำบาลีในบทนี้

บทสรุป

1. ภาษาบาลี ไม่มีตัวหนังสือเป็นของตนเอง ภาษาบาลีมีแต่เสียงเท่านั้น คนชาติใดเรียน ภาษาบาลี ก็ใช้ตัวหนังสือของคนชาตินั้น ๆ เช่น คนไทยเรียนภาษาบาลี ก็ใช้ตัวหนังสือไทยเขียนบาลี ออกเสียงแบบบาลี

2. คำว่าอักษรหรืออักขระ หมายถึง เสียงและตัวหนังสือ โดยเนื้อความเสียงและตัว หนังสือเรียกว่า อักขร

3. อักขร 8 ตัวคือ อ อา อิ อี อุ ฤ เอ โอ ชื่อว่าสระ สระออกเสียงได้ตามลำพังตนเอง (แต่ไม่มีความหมาย) และทำให้พยัญชนะออกเสียงได้ (มีความหมาย)

4. สระเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **นิสสัย** เพราะอาศัยพยัญชนะออกเสียงและมีความหมาย สมบูรณ์

5. สระแบ่งเป็น 2 ชนิดคือ

1. สระเดี่ยว คือ อ อา อิ อี อุ ฤ

2. สระผสม คือ เอ โอ

6. ในการออกเสียงสระบาลี ออกเสียงได้ดังนี้

1. สระเสียงสั้น (รัสสระ) คือ อ อิ อุ

2. สระเสียงยาว (ทิมสระ) คือ อา อี ฤ

ส่วน เอ โอ ออกเสียงได้ทั้งเสียงสั้นและเสียงยาว ออกเสียงสั้นในคำที่มีตัวสะกด เช่น เสฏฐี อ่านว่า เส็ด-ถึ โยตตฺ อ่านว่า โย็ด-ตัง พยัญชนะ ฎ ฏ เป็นตัวสะกด ออกเสียงยาวในคำที่ไม่มีตัวสะกด เช่น เวร อ่านว่า เว-ระ โอรส อ่านว่า โอ-ระ-สะ โลภิก อ่านว่า โล-ภิ-ยะ เป็นต้น

7. ในการออกเสียงสระบาลี ยังมีการนำสระไปออกเสียงได้อีกเป็นเสียงหนัก (ครุสระ) และเสียงเบา (ลหุสระ)

8. สระที่เป็นเสียงหนัก ได้แก่สระที่เป็นทิมล้วนและสระที่เป็นรัสสระมีตัวสะกดและมี นิคคหิตอยู่หลัง เช่น ฎปาโล มนุสสินโท โกเสยย เป็นต้น

9. สระที่เป็นเสียงเบา ได้แก่สระที่เป็นรัสสระล้วน ไม่มีตัวสะกดและมีนิคคหิตอยู่ท้าย เช่น ปติ มุณี เป็นต้น

10. สระ 8 เสียง จัดเป็นคู่ได้ 3 คู่คือ

1. อ อา เรียกว่า อ วรรณะ

2. อิ อี เรียกว่า อิ วรรณะ

3. อุ ฤ เรียกว่า ฤ วรรณะ

11. ฐานเกิดสระ อ อา เกิดที่คอ อิ อี เกิดที่เพดาน อุ ฤ เกิดที่ริมฝีปาก เอ (อ + อิ) เกิดที่คอ และเพดาน โอ (อ + ฤ) เกิดที่คอและริมฝีปาก

12. พยัญชนะบาลีมี 33 เสียง พยัญชนะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **นิสสิต** แปลว่าอาศัยสระ จึงจะออกเสียงได้ พยัญชนะแปลว่า ทำเนื้อความให้ปรากฏ

13. พยัญชนะ 33 เสียงแบ่งเป็น 2 พวกคือ

1. พยัญชนะวรรค หมายถึงพยัญชนะที่มีฐานเกิดเดียวกันมี 5 วรรค ๆ ละ 5 เสียง รวมเป็น 25 เสียง

2. พยัญชนะอวรรค หมายถึงพยัญชนะที่ไม่มีฐานเกิดเป็นอันเดียวกันมี 8 เสียง คือ ย ร ล ว ส ห ฬ (อัง)

14. นิคคหิต (อัง) จัดเป็นพยัญชนะ นิคคหิตแปลว่า กตสระ นิคคหิตเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อนุสาร แปลว่าไปตามสระ คือตามหลังสระ อ อิ อุ เสมอ เช่น อหิ มณิ เหตุ เป็นต้น

15. ฐานที่เกิดของตัวอักษร มี 5 ฐาน บางตำราว่ามี 6 ฐานโดยเพิ่มนาสิก (เสียงชั้นจมูก)

16. พยัญชนะวรรคและอวรรค มีฐานเกิดดังนี้

ที่คอ	ก ข ค ฆ ง ห
ที่เพดาน	จ ฉ ช ฌ ญ ย
ที่ยอดเพดาน	ฎ ฐ ท ฒ ฌ ร ฬ
ที่ฟัน	ด ถ ท ธ น ล ส
ที่ริมฝีปาก	ป ผ พ ภ ม ว

นิคคหิต (อัง) เกิดในฐานจมูก (นาสิก)

17. วรรณ คือที่ทำอักษรมี 4 อย่างคือ

1. ท้ามกลางลิ้น อ อิ จ ฉ ช ฌ ญ ย
2. ถัดปลายลิ้นเข้ามา ฎ ฐ ท ฒ ฌ ร ฬ
3. ปลายลิ้น ด ถ ท ธ น ล ส
4. ฐานของตน อ อา ก ข ค ฆ ง ห อุ อุ ป ผ พ ภ ม ว รวมทั้งนิคคหิต

สำหรับ เอ (อ + อิ) ฐานของตนและกลางลิ้น โอ (อ + อุ) ฐานของตนอย่างเดียว

18. พยัญชนะ ออกเสียงได้ ดังนี้

1. อโฆษะกับโฆษะ (เสียงไม่ก้องกับเสียงก้อง)

1.1 อโฆษะ (เสียงไม่ก้อง) ได้แก่พยัญชนะวรรคแถวที่ 1, 2, และ ๘ ในอวรรค

1.2 โฆษะ (เสียงก้อง) ได้แก่พยัญชนะวรรคแถวที่ 3, 4, 5 และ ย ร ล ว ห ในอวรรค

2. สิลิกับธนิต (เสียงเบา-เสียงหนัก)

2.1 สิลิ (เสียงเบา) ได้แก่พยัญชนะวรรคแถวที่ 1, 3 และ ย ร ล ว ห ในอวรรค

๒ ๒ ธนิต (เสียงหนัก) ได้แก่ พยัญชนะวรรคแถวที่ 2, 4 และ ๗ ในอวรรค

19. นิคคหิต ° (อัง) ออกเสียงเป็นอนุนาสิก (ชั้นจุมุก) มีฐานเกิดที่จุมุก

20. พยัญชนะบาลี คือคำบาลีที่มีพยัญชนะเดี่ยวอยู่พยางค์ต้น กลาง และท้าย ออกเสียงสระได้ทุกเสียง ไม่มีตัวสะกดอยู่ในคำนั้น เช่น นร อ่านว่า นะ-ระ นารี อ่านว่า นา-รี วานร อ่านว่า วา-นะ-ระ สุข อ่านว่า สุ-นะ-ชะ เป็นต้น

21. พยัญชนะคู่บาลี เรียกว่าพยัญชนะซ้อน หมายถึงพยัญชนะที่มาด้วยกันสองตัว ตัวแรกทำหน้าที่เป็นตัวสะกด มีจุด (.) อยู่ใต้พยัญชนะ ไม่ออกเสียง ตัวที่สองเป็นตัวตามให้ออกเสียง เช่น สดต อ่านว่า สัต-ตะ แปลว่า สัตว์ ต เป็นตัวสะกด ต เป็นตัวตาม ส่วน ส ที่มาข้างหน้าเป็นพยัญชนะเดี่ยว พยัญชนะคู่เป็นตัวสะกดอย่างเดียว เป็นพยัญชนะต้นไม่ได้ ยกเว้นยืมพยัญชนะคู่สันสกฤตมาใช้

22. เครื่องหมายบาลี

1. นิคคหิต ° (อัง) เป็นจุดบอดเขียนบนพยัญชนะ ออกเสียงเป็น ง สะกด เสียงชั้นจุมุก

2. พินทุ . เป็นจุดบอดเขียนไว้ใต้พยัญชนะห้ามออกเสียงพยัญชนะตัวนั้น พินทุมิใช่อยู่

2 ลักษณะคือ

2.1 เป็นตัวสะกด ใช้กับพยัญชนะคู่ (พยัญชนะซ้อน) เช่น สดต, มชช, อตต, กปป, สจจ เป็นต้น

2.2 เป็นพยัญชนะต้น เมื่อบาลียืมพยัญชนะประสมในสันสกฤตมาใช้และใช้เป็นพยัญชนะต้นคำได้ ไม่ออกเสียงพยัญชนะต้นให้อ่านควบกับพยัญชนะตัวตาม เช่นพราหฺมณ อ่านว่า พรา-หฺมะ-นะ เป็นต้น

คำถามท้ายบท

1. นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอักษรบาลีมากน้อยเพียงไร ให้อธิบายตามหลักวิชาที่เรียนมาพอเข้าใจ
2. สระบาลีสี่เสียง อะไรบ้าง แบ่งออกเป็นกี่ชนิด อะไรบ้าง และสระบาลีมีการออกเสียงอย่างไรบ้าง อธิบายพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ
3. นักศึกษามีความเข้าใจเกี่ยวกับสระที่ออกเสียงเป็นเสียงหนัก เสียงเบา อย่างไรบ้าง ให้อธิบายสระดังกล่าวพอเข้าใจพร้อมทั้งยกตัวอย่าง
4. สระบาลีทุกตัว มีฐานเกิดอย่างไรบ้าง เขียนมาให้ครบ
5. พยัญชนะบาลีสี่เสียง อะไรบ้าง และมีการแบ่งเป็นอย่างไร อธิบายพอเข้าใจ
6. พยัญชนะวรรค หมายความว่าอย่างไร ต่างจากพยัญชนะอวรรคอย่างไรบ้าง ให้เขียนอธิบายตามหลักวิชา
7. พยัญชนะบาลี มีฐานเกิดอย่างไรบ้าง เขียนมาโดยละเอียด
8. กรณ คืออะไร แบ่งเป็นกี่อย่าง อะไรบ้าง เขียนมาโดยละเอียด
9. การออกเสียงพยัญชนะบาลี มีอย่างไร เขาออกเสียงพยัญชนะอย่างไรบ้าง อธิบายโดยละเอียดตามตำราที่เรียนมา
10. ให้อธิบายหัวข้อต่อไปนี้ให้เข้าใจพร้อมยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย
อโฆชะ โฆชะ ลีถิล ธนิต อนุนาสิก นิคคหิต อนุสาร พินทุ
11. พยัญชนะเดี่ยวบาลี หมายความว่าอย่างไร อธิบายและยกตัวอย่างประกอบ
12. พยัญชนะคู่บาลี หมายความว่าอย่างไร อธิบายและยกตัวอย่างประกอบ
13. เครื่องหมายที่ใช้ในภาษาบาลี มีอย่างไรบ้าง อธิบายพอเข้าใจ
14. ให้เขียนสระและพยัญชนะ (สระ 8 เสียง พยัญชนะ 33 เสียง) เป็นอักษรโรมัน